

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

כלל הגמרא 'כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת'

בגמרא ביבמות (פד:) אמר רב יהודה אמר רב, לא הוזהרו כשרות להינשא לפסולים. דהיינו שכהנת כשרה מותרת להינשא לחלל. ומקשה הגמרא: מיתב רבין בר נחמן, 'לא יקחו' 'לא יקחו' - מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האיש. דהיינו שסברה הגמרא בהוה אמינא שכפל הפסוק 'לא יקחו' להורות שגם כשרות מוזהרות שלא ינשאו לחללים כדרך שכשרים מוזהרים שלא לשאת פסולות. ומיישבת הגמרא: אמר רבא, כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת, וכל היכא דהוא לא מוזהר היא לא מזדהרא. דהיינו שבביאת איסור שלו - שהוא אסור בביאתה, אף היא מוזהרת, משא"כ בביאת היתר שלו - שהוא אינו מוזהר בה, אף היא אינה מוזהרת. ולכן חלל שאין בו איסור, מותרת כהנת כשרה להינשא לו.

קושיית תוספות שהאומרת טמאה אני תהיה נאמנת מדין 'שויה אנפשה'

ובמשנה בנדרים (צ:) תנן: בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה, האומרת טמאה אני לך... והגמרא מעמידה זאת באשת כהן שאומרת שנאנסה, ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, ועל כן יוצאת ונוטלת כתובתה. וממשיכה המשנה: חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, האומרת טמאה אני לך - תביא ראיה לדבריה.

והקשו התוספות מדוע לא תהיה אשה נאמנת לומר טמאה אני לך, שהרי שויתיה אנפשה חתיכא דאיסורא, וכדרך שאמרו בגמרא בקידושין (סה.) באשה שאומרת קידשתני, והוא אומר לא קידשתני, שהוא מותר בקרובותיה - כיון שאינה נאמנת לגביו, אך היא אסורה בקרוביו - כיון דשויתיה אנפשה חתיכא דאיסורא.

והביאו התוספות תשובת הרב רבי אליעזר, שרק הוא מוזהר לינשא לזונה אך היא אינה אסורה לינשא לו, ואם כן "גם לדבריה אינה אסורה בו". ותמהו התוספות על יישובו מכח המבואר בסוגיית הגמרא ביבמות ש"כל היכא דאיהו מוזהר, איהי מוזהרת", הרי שבכהן כשר שאסור לינשא לזונה - אף עליה מוטל האיסור, ומדוע לא נדון כאן משום 'שויתיה אנפשה חתיכא דאיסורא'. ומכח קושייה זו וקושייה נוספת ביארו התוספות באופן אחר: שכיון שיש לחוש שמא נתנה עיניה באחר, יש כח ביד חכמים לעקור דבריה מכל וכל בסברא גדולה כזאת. וממילא אינה נאמנת גם ביחס לדין 'שויתיה אנפשה'. ודברי הרב רבי אליעזר תמוהים מאד, שהרי הם נסתרים מהמפורש בגמרא ביבמות, ויש לבאר דעתו. [ובמק"א הבאנו דברי הנודע ביהודה ביישוב דעת הר"ר אליעזר].

ביאור הרשב"א בסברת רבי אליעזר ממיץ ותמיהת הקרן אורה על עיקר הסברא

והרשב"א (נדרים שם) הביא יישוב רבינו אליעזר, על קושיית התוספות מדוע לא תהיה נאמנת מדין שויה אנפשיה, בלשון אחר: ותירץ הר"ר אליעזר ז"ל, דזונה לא מוזהרת מכהן אלא כל היכא דאיהו מוזהר, וכדאמר ביבמות 'כל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרת' ד'לא יקחו' כתיב, ע"כ. וכתב הקרן אורה (צ:): שמתוך דברי הרשב"א מיושבת קושיית התוספות על יישוב רבינו אליעזר, שכן התוספות הביאו דבריו כאילו אין האשה מוזהרת על כך, ולכן תמהו מכח דברי הגמרא ביבמות ששם מבואר שבמקום שהוא מוזהר אף היא מוזהרת, אמנם לדברי הרשב"א נמצא שאדרבה עיקר חילו של הר"ר אליעזר הוא מכח דברי הגמרא ביבמות, שמבואר מדברי הגמרא שאף שגם היא מוזהרת, מכל מקום איסורה תלוי באיסורו, ורק במקום שהוא אסור היא אסורה. ולכן, אין מקום לאוסרה מדין 'שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא', שהרי מכח זה בעינן לאוסרה אך אין בכחו לאוסרו מחמת זה, וכיון שהוא אינו אסור - ממילא אף היא אינה אסורה.

אמנם תמה הקרן אורה על עיקר סברת הר"ר אליעזר, שלכאורה כל סברת הגמרא ביבמות היא במקום שאין כלל איסור, וכגון בכהנת כשרה לינשא לחלל, שכיון שהוא אינו מצווה כלל ממילא אף היא אינה מצווה, ולא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים. אבל בנידון המשנה בנדרים, הרי אם אכן האמת כדבריה שנטמאה, הרי הוא אסור בה, וכל מה שלמעשה אינה נאסרת עליו הוא רק משום שאינה נאמנת עליו. וכיון שכן, לא שייך לומר כאן 'כל היכא דהוא לא מוזהר, היא לא מזדהרא' - שהרי אף הוא מוזהר באיסור זה, וממילא היא שיודעת בנפשה שנטמאה - ודאי שעוברת איסור בביאתו.

דעת התוספות שאין עשה דוחה לא תעשה כשלאחד ליכא עשה

עוד מבואר בגמרא כלפי שאר איסורים שבתורה: אמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם" - השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה.

והנה התוספות בבבא בתרא (יג. ד"ה כופין) הקשו מדוע כופים את רבו של עבד שחציו בן חורין לשחררו מפני קיום מצות פריה ורביה, מדוע לא יוכל לשאת אשה כשהוא חצי עבד ויבוא עשה דפרו ורבו וידחה לא תעשה שלא יהיה קדש. ויישבו התוספות שני יישובים לקושייתם: א' אין זה 'בעידנא' - כיון שהאיסור ד'לא יהיה קדש' הוא מיד בהעראה ואילו מצות פריה ורביה אינו מקיים אלא בגמר ביאה [ובמק"א הארכנו בדבריהם שמשמע שבגמר ביאה מקיים המצוה ולא בלידת הבנים]. ב' כיון שרק הוא מצווה על פריה ורביה, ואין האשה מצווה על פריה ורביה, אם כן אף שלגביו יש לדון משום עשה דוחה לא תעשה, אך כיצד יוכל לשאת אשה שעוברת על איסור לא תעשה בביאתו ומאידיך אינה מחוייבת במצות פריה ורביה ואין שייך לדון לגבה משום עשה דוחה לא תעשה.

וסברא כעין זה הביאו התוספות בביאור דברי הגמרא בכתובות (לט.) שאנוסה שאינה ראויה לבוא בקהל, אין אנוסה נושאה, שנאמר (דברים כב כט) "ולו תהיה לאשה" - הראויה לו. ומקשה הגמרא

אזהרת

נשים

באיסורי

כהונה

יום שני כט אייר

יבמות דף פד

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

(מ.) מפני מה לא ישאנה, ויבוא עשה ד'ולו תהיה לאשה' וידחה את הלא תעשה שבביאתה בקהל. ויישבה הגמרא: אי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל. ובביאור יישוב הגמרא כתבו התוספות (ד"ה אי) שכיון שאין העשה אלא עליו, ממילא אינו יכול לשאתה מדין עדל"ת השייך בו ולא בה.

הערת האחרונים במה גדולה תשובה שדוחה לא תעשה יותר משאר מצוות

ובגמרא ביומא (פז): איתא: אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, שנאמר (ירמיה ג א) "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנוף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ה'". ופירש רש"י: לא תעשה שבתורה, "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה".

ותמהו המפרשים במה גדולה כוחה של תשובה יותר משאר מצות עשה, והלא כל עשה דוחה לא תעשה. ובספר כסף נבחר (סימן קצג) הביא בשם פירוש ילקוט ירמיה (פ"ג) שתירץ בשם רבו, שהרי קיום העשה של 'ושבת' הוא על ידי כנסת ישראל, ואילו הלא תעשה הוא גם על 'בעלה' שאסור לשוב לקחתה. ואף אם בגדרי עשה דוחה לא תעשה, ראוי שעשה של 'ושבת' ודחה הלא תעשה שעליה, שאסורה לחזור לבעלה, אך אין מה שיתיר את הלא תעשה דידיה. ובזה גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה. וכן תירץ בספר אהבת עולם (ע:).

ובספר תוספת יום הכיפורים למהר"ם חביב (יומא פז). תמה על דבריהם מכח סוגיית הגמרא בכתובות שהוצרכה הגמרא לבאר שאם אמרה לא בעינא ליתא לעשה, ולכאורה בלאו הכי היתה יכולה הגמרא לומר שאין מקום לדון לגבי אנוסה משום עשה דוחה לא תעשה, כיון שאף שלגביו יש עשה ולא תעשה, הרי לגביה אין אלא לא תעשה ומה יתירנו.

ועוד תמה על דבריהם מהמבואר בגמרא ביבמות (כ:): שחייבי לאוין מעיקר הדין יכולים להתייבם, לפי שיבוא עשה של יבום וידחה הלא תעשה. וקשה הלא קיום מצות הייבום הוא רק ליבם ולא ליבמה, ואם כן בשלמא לגביו שייך לדון משום עשה דוחה לא תעשה, אך היא עוברת רק על לא תעשה ואינה מקיימת מצוה וכיצד נדון פה עשה דוחה לא תעשה לדבריהם.

מחלוקת הראשונים אם היבמה מקיימת מצות יבום

ומה שנקט בפשטות שאין היבמה מקיימת מצות יבום, כך למד המנ"ח (שם) מדברי החינוך (מצוה תקצח ותקצט) לענין מצות יבום וחליצה, שסיים שנוהגות בזכרים. וכן משמע ברמב"ם (יבום פ"א ה"א) שכתב: מצות עשה שייבם אדם... ומצות עשה מן התורה לחלוץ לה. ונראה שהמצוה רק עליו. אמנם הפני יהושע (יבמות שם) למד בהמת מדברי הגמרא ביבמות שאף היבמה מקיימת מצות יבום, וממילא פשוט שאף כלפיה יש לדון משום עשה דוחה לא תעשה.

והמנחת חינוך תמה על מה שהקשה המהרמ"ח מדברי הגמרא בכתובות, בעוד שהתוספות שם מפרשים שזו אכן כוונת התוספות שכיון שיכולה לומר שאינה רוצה לינשא אם כן מבואר שאין העשה שלה אלא שלו. וכן תמה בהגהות רע"א על התיוה"כ. ועוד הקשה שסברת האחרונים היא סברת התוספות בבבא בתרא, ועל דבריהם היה לו להעמיד קושייתו.

יישוב המנחת חינוך שאין ליבמה לא תעשה כיון שכלפי היבם הלא תעשה נדחה

ועכ"פ לפי המבואר מדברי הרמב"ם והחינוך שאין היבמה מקיימת המצוה של יבום, לכאורה תקשה קושיית המהרמ"ח כיצד אמרינן עשה דוחה לא תעשה לגבי חייבי לאוין. וכתב המנחת חינוך ליישב הקושיא, על פי יסוד הגמרא ביבמות, שכל המקור לאזהרת אשה הוא מהיקש לאזהרת איש, ממילא כשם שאין הלא תעשה קיים לגבי היבם כיון שנדחה מכח העשה של יבום, כך גם לגבי האשה הנלמדת בהיקש ממנו - אין הלא תעשה קיים.

ולכאורה יש להעיר על דברי המנחת חינוך כדרך שמעיר הקרן אורה על סברת הר"ר אליעזר, שכן באמת גם היבם מוזהר באזהרה זו אלא שמחמת העשה יש דין דחיה שידחה העשה ללא תעשה, אך עדיין גם הוא 'מוזהר' באיסור זה, וכיון שלה אין עשה לדחות הלאו מדוע שלא תהיה 'מוזהרת'. ואמנם המנחת חינוך נזקק לסברא זו וכתב: ואף דאצל האיש הוא רק דרך דיחוי, תיתי מהי תיתי, כיון דהוא אינו מוזהר היא גם כן אינה מוזהרת, ויל"ע בביאור סברתו.

ביאור הקהילות יעקב שגדר אזהרתה שאסורה להיבעל בעילה האסורה לבעול

והקהילות יעקב (כתבי קה"י החדשים, נדרים סימן מ) כתב לבאר דעת רבי אליעזר ממיץ, שכלל הגמרא ביבמות 'כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת', אין הכוונה שבכל איסור שאינה מוזהר איהי מוזהרת, אלא הכוונה שכל היכא שאותה ביאה אסורה עליו היא מוזהרת גם כן. וכל איסורה אינו אלא שאסורה להיבעל בעילה האסורה לבעול. וממילא בשויה אנפשה חתיכה דאיסורא, כיון שביאה זו מותרת לו מאחר שאינה נאמנת - ממילא גם כלפיה אין כאן שום איסור, כי מותרת היא להיבעל ביאה המותרת לבעול. וכתב שם שכשאמר דבר זה לחכם אחד דקדק כן מלשון הגמרא ביבמות 'לא יקחו לא יקחו' - מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האיש, הרי שאין זה רק לימוד שאף האשה מוזהרת בביאה זו, אלא שכל אזהרתה היא 'על ידי האיש', שמוזהרת שלא להיבעל ביאה האסורה לבעול.

ולכאורה סברא זו תועיל לבאר דברי הר"ר אליעזר, שהעמיד את דבריו על דרשת הגמרא מ'לא יקחו' לגבי אזהרת נשים באיסורי כהונה. אך לא תועיל לבאר את סברת המנ"ח לגבי אזהרת נשים בשאר איסורי תורה הנלמדת מדהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ששם ודאי שאין זה הגדר, ומ"מ לומד המנ"ח שכיון שכל איסורה נלמד מאיסורו, כל כמה שלגביו אין איסור, אף לה אין איסור.

"הקהילות

יעקב כתב

לבאר דעת

רבי אליעזר

ממיץ, שאין

הכוונה

שבכל איסור

שהוא מוזהר

אף היא

מוזהרת,

אלא כל

איסורה הוא

שאסורה

להיבעל

בעילה

האסורה

לבעול"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!